

Left branch extraction and basic word order in Czech

1 Koncepte práce – A

Autorka si v práci klade za cíl prohloubit naše porozumění jevu nazvanému extrakce levé větve (*left branch extraction*), tj. neprojektivním strukturám, v nichž je levá část nominální (příp. i adjektivní či jiné) fráze od fráze oddělena a umístěna v iniciální pozici ve větě (např. *Kterou jste si vybrali [t dovolenou]? Jak byla Jitka [t spokojená]?*). Dalším cílem je pak přispět k lepšímu pochopení zákonitostí regulujících český slovosled. Autorka si klade otázku, jestli je základní slovosled pouze otázkou syntaxe (subjekt předchází objektu), nebo také otázkou sémantiky (člen referující k člověku předchází členu referujícímu k věci). Poslední otázka, kterou si autorka klade, vychází z vybraných teoretických předpokladů generativní syntaxe. Konkrétně jde o to, je-li syntaktický vztah subjektu a objektu k verbu striktně determinován valencí (tzv. Uniformity of Theta-Assignment Hypothesis, tzv. UTAH), nebo nikoliv. Všechny zmíněné výzkumné otázky jsou důmyslným způsobem propojeny a autorka zpracovává experimentální design testující konkrétní hypotézy vycházející z etablovaných teoretických předpokladů. Na základě experimentálních výsledků dochází autorka k závěru, že extrakce levé větve je méně přirozená, je-li mezi při extrakci „překročena“ složka (objekt či subjekt), která se nenachází ve své bázové pozici determinované principem UTAH.

Teoretická a výzkumná část práce jsou úzce propojeny. Text je dobře a smysluplně strukturován. I přes značnou náročnost a pokročilost teorie, na níž je práce založena, se autorka s vysvětlením důležitých konceptů dobře vyrovnává a vytknout jí lze pouze občasná přílišná stručnost (takže text může být relativně obtížně pochopitelný bez znalosti některých konceptů) a občasné opomenutí – chybí například explicitní definice termínu „left branch“, nicméně tuto lze odvodit z citované definice left branch condition (Ross 1967) a z množství příkladů, které autorka poskytuje.

Koncepci práce hodnotím stupněm A.

2 Metodologie a zpracování dat – B

Metodologická stránka práce je solidní. Autorka vytvořila 5 experimentů prezentovaných v jednom komplexním designu, kdy jednotlivé experimenty fungují jako vzájemné výplňky (resp. distraktory). Každý experiment pracuje s faktoriálním designem, kdy je manipulováno dané množství (2 až 3) proměnných, jejichž efekt, případně efekt jejichž interakce, je v rámci experimentu sledován. Hlavní experiment se soustřeďuje na zodpovězení hlavních výzkumných otázek, zmíněných výše v tomto posudku. Tři výplňkové experimenty jsou zaměřené na testování dalších dílčích hypotéz. Čtvrtý výplňkový experiment obsahuje čistě výplňkové položky, které byly částečně využity na testování spolehlivosti účastníků experimentu. Design je promyšlený i do důležitých detailů. Autorka si například dává pozor, aby v experimentálních stimulech nedocházelo k efektu slepé koleje (*garden path effect*), kdy výraz *který* by mohl být asociován jak se subjektem, tak i s objektem. (Přesto jsem narazil na jeden případ, kdy toto není splněno – konkrétně v položce 4 / podmínce b z výplňkového experimentu 2 – viz str. 37. Při dostatečném množství dat je však toto drobné pochybení zanedbatelné.) Výsledky jsou znázorněny pomocí dvou typů grafů – krabicových grafů znázorňujících medián a kvartily, obohacených o průměrné hodnocení, a grafů znázorňujících z-skór s 95% konfidenčním intervalem.

Drobné nedostatky jsou přítomny v popisu experimentů a opět pramení z toho, že autorka je místy až příliš stručná. Při popisu designu jednotlivých experimentů tak neupozorňuje na to, že pořadí konstituentů koreluje s konstituentem, z něž je extrahována levá větev (tj. např. při pořadí subjekt–objekt dochází k extrakci levé větve z objektu a při pořadí objekt–subjekt ze subjektu). Pro příště bych

doporučoval úžeji propojit prezentaci designu s příklady stimulů – ať už ve schematické či původní podobě. V aktuální podobě je oddíl s designem příliš abstraktní. Autorka v některých případech reportuje statistickou významnost pozorovaných efektů. Detaily použitého statistického modelu však neposkytuje. V některých případech pak autorka odvozuje efekty pouze z numerických výsledků, není tak jasné, jsou-li její závěry podloženy i inferenční statistikou. Je však třeba poznamenat, že pro účely bakalářské práce je zpracování dostatečné. Jen lze v těchto případech pro příště doporučit otevřenost a přiznání, že statistická analýza nebyla plně provedena.

Vzhledem k drobným, ale relativně četným nedostatkům hodnotím metodologickou část práce stupněm B.

3 Práce s odbornou literaturou – A

S odbornou literaturou pracuje autorka úsporně, ale veskrze správně a efektivně. Zaslouží si pochvalu za zpracování a reflexi pokročilých textů z oblasti generativní syntaxe a jejich aplikaci na empirická data. Autorka náležitě cituje a při parafrázích se odvolává na zdroje. Ve své rešerši se autorka soustředila především na zahraniční zdroje, což je sice vzhledem k tématu a teoreticko-experimentálnímu zaměření práce pochopitelné a adekvátní, nicméně pro příště by bylo lze doporučit větší integraci českých a zahraničních zdrojů.

Práci s odbornou literaturou hodnotím stupněm A.

4 Formální úroveň práce – B

Formální úroveň práce je adekvátní, nikoliv však ohromující. Práce obsahuje veškeré nutné náležitosti (abstrakt, obsah, seznam literatury atd.). Ocenit je třeba důsledné používání lexikálních a gramatických glos u všech neanglických příkladových vět. Autorčina angličtina je velmi solidní, nikoliv však bezchybná. Práce tak vykazuje občasné gramatické chyby, např. na úrovni slovosledu (např. „In the items, where the extraction from an object is present, **is the subject** omitted.“ – str. 29; zvýraznění RŠ). Celkově je na práci patrné, že autorka by na kvalitnější formální zpracování potřebovala více času. To se projevuje například na některých typografických nedostacích. Tabulka 6 by měla být vytištěna celá na jedné straně, nikoliv rozdělena na strany dvě. Některé glosované příklady jsou rozděleny tak, že na jedné stránce je originál (čeština) a až na druhé jsou glosy (např. str. 35/36 či str. 38/39), což ztěžuje čtení.

Závěrem bych rád poznamenal, že autorka k práci nepřidala přílohy obsahující experimentální stimuly a výsledky, příp. i statistické analýzy. Bude-li možné doplnit tyto dokumenty následně (jako přílohy k práci v SIS), lze to jen doporučit.

Vzhledem ke zmíněným dílčím nedostatkům hodnotím formální úroveň práce stupněm B.

Celkové hodnocení – A

Diplomová práce Daniely Kořánové splňuje a v některých ohledech převyšuje požadavky kladené na tento typ závěrečných prací. I přes dílčí nedostatky bych rád zdůraznil, že autorka pracovala s nadstandardním nasazením a že zvládla recipovat a tvůrčím způsobem experimentálně testovat pokročilé syntaktické teorie. Její práce přináší výsledky, které jsou nové a relevantní pro mezinárodní lingvistický diskurz. Z těchto důvodů ji doporučuji k obhajobě s navrhovaným hodnocením **výborně**.

Otázky k obhajobě:

- Autorka na základě Hajičové et al. (2004) uvádí, že 11 % vět obsahuje rozdělené nominální fráze a 1,6 % vět obsahuje extrakci tázacích výrazů z NP (str. 13). Neuvádí ale už, co v tomto případě představuje oněch 100 % – jsou to všechny věty v korpusu? Nebo jen nějaká jejich podmnožina? Proporce bez znalosti celé třídy nejsou interpretovatelné.
- Autorka pracuje s implicitní hypotézou (viditelnou ve stromových strukturách), že SpecTP je vždy něčím obsazen. Pokud to není subjekt (tj. pokud tento zůstává ve vP), je obsazen buď objektem (např. obr. 5 na str. 25) nebo adverbium (obr. 6 na str. 33). Čím je obsazení této pozice motivováno? Změnilo by se něco, kdyby daná pozice zůstala neobsazena? Tj. kdyby objekt či adverbium zůstaly ve SpecvP?
- I přes přítomnost očekávaných efektů (resp. interakce) jsou všechny experimentální podmínky v hlavním experimentu hodnoceny jako velmi nepřirozené (medián 2 ze 7). Znamená to podle autorky, že jsou dané struktury negramatické? Pokud ne, proč? Co mohlo tak nízké hodnocení zapříčinit?

V Praze 5. 6. 2023

doc. Mgr. Radek Šimík, Ph.D. (vedoucí práce)
Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK